

МАВЗУ: ҚУТҚАРУВ ВА БОШҚА ШОШИЛИНЧ ИШЛАРИНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ ВА БИРИНЧИ ТИББИЙ ЁРДАМ.

► Режа:

1. Қутқарув ва бошқа шошилинч ишлар тўғрисида тушунча.
2. Фавқулодда вазиятларда аҳолини химояланишнинг асосий усуллари.
3. Эвакуация қилишнинг турлари ва уни ташкил қилиш.
4. Жароҳат турлари ва уларда биринчи тиббий ёрдам кўрсатиш усуллари
5. Юрак фаолияти ва нафас олишнинг тўсатдан тўхтаб қолиши
6. Жароҳатланганларни кўчиришда қўл остидаги воситалардан фойдаланиш.

Қутқарув ҳамда шошилишч авария-тиклаш ишлари (ҚШАТИ) - мураккаб шароитларда кучли вайронагарчилик ва нураб тушиши эҳтимоли бўлган ҳолларда; радиактив, кимёвий ва бактериологик зарарланганда; сув тошқини, ёнғин, қор ва ер кучкилари, zilzila каби фавқулодда вазиятлар юз берганда ўтказилади.

Фавқулодда вазиятларда аҳолини ҳимоялашнинг қуйидаги асосий услублари мавжуд:

- аҳолини эвакуация қилиш
- аҳолини ҳимоялаш иншоотларига жой-лаштириш
- шахсий ҳимоя воситаларини қўллаш.

➤ **Аҳолини эвакуация қилиш (кўчириш)** - бу табиий, техноген тусдаги фавқулодда вазиятлар юз берганда ва ҳарбий ҳаракатлар шароитида аҳолини муҳофаза қилишнинг энг самарали усулидир. Яъни аҳолини хавфли ҳудудлардан хавфсиз ҳудудларга олиб чиқиш (кучириш).

➤ **Эвакуация турлари:**

- Локал (чекланган);
- Маҳаллий;
- Минтақавий;

- **Эвакуация вақтига қараб:**

- Олдиндан ўтказиладиган;
- Шошилишч;

- **ФВ қилимига қараб:**

- Ялпи;
- Қисман.

Эвакуация (кўчириш) 3 босқични ўз ичига олади :

- Режалаштириш ;
- Таъминлаш;
- Амалга ошириш – кўчириш

Эвакуация қилиш усуллари

- Транспортда (автотарнспорт, авиатранспорт ва темир йўл транспорти);
- Пиёда;
- Аралаш тартибида.

ПАНАГОХ

ФМ ўқув машқларида кўчириш тадбирларини ташкил этиш

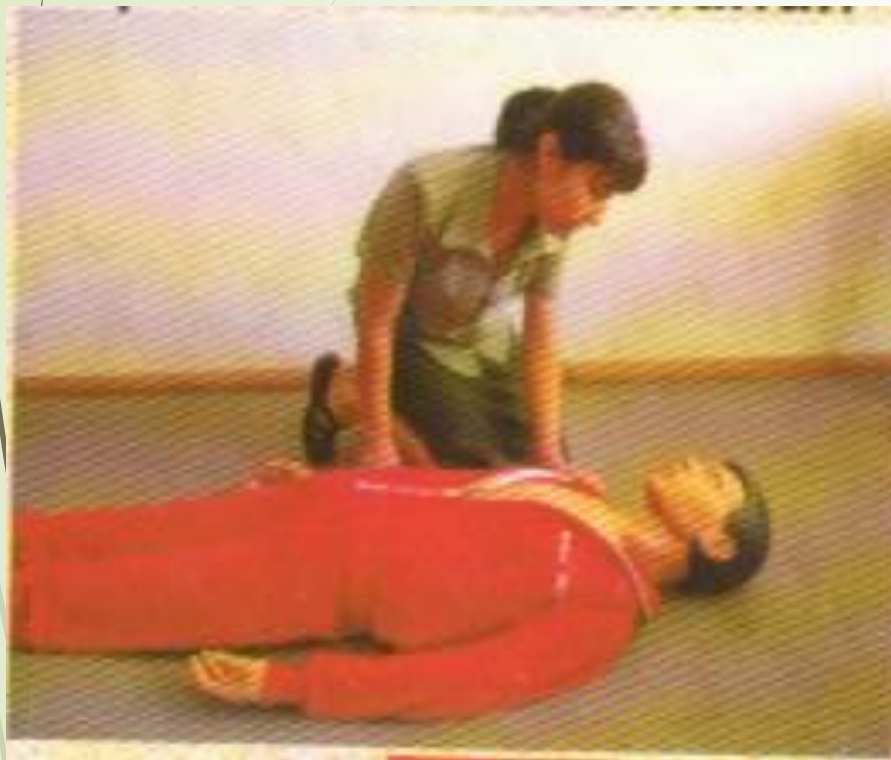
Биринчи тиббий ёрдам кўрсатишдаги умумий қоидалар

1. Воқеа жойини кўздан кечириш. (вазиятни баҳолаш)
2. Жабрланувчини бирламчи кўздан кечириш ва ҳаёти учун хатарли ҳолатларда зарурий ёрдам кўрсатиш. (зарарли таъсирни йўқотиш)
3. Тез тиббий ёрдамни чақириш.
4. Жабрланувчини иккиламчи кўздан кечириш ва тиббий ёрдам кўрсатиш.

Воқеа жойини кўздан кечириш

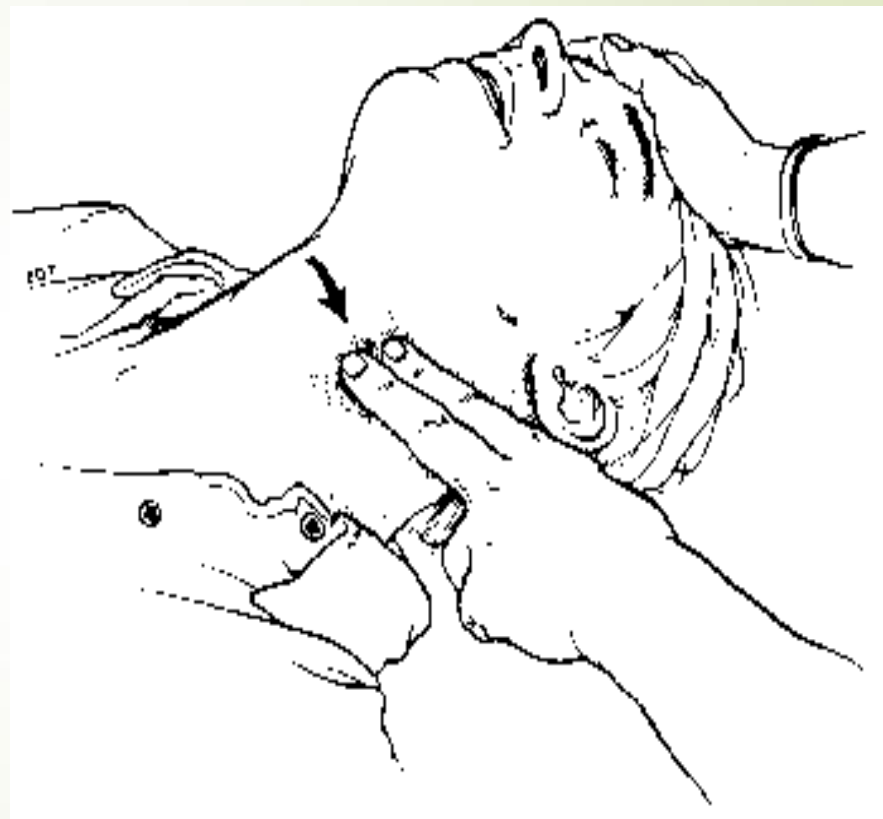
1. Воқеа содир бўлган жой хавф туғдирадими?
2. Қандай ҳодиса рўй берган?
3. Жабрланганлар нечта?
4. Атрофдагилар сизга ёрдам бера оладиларми?

2. Жабрланувчини бирламчи кўздан кечириш

- Нафас олишни текшириш
- Нафас йўлларининг ўтказувчанлигини текшириш

2. Жабрланувчини бирламчи кўздан кечириш

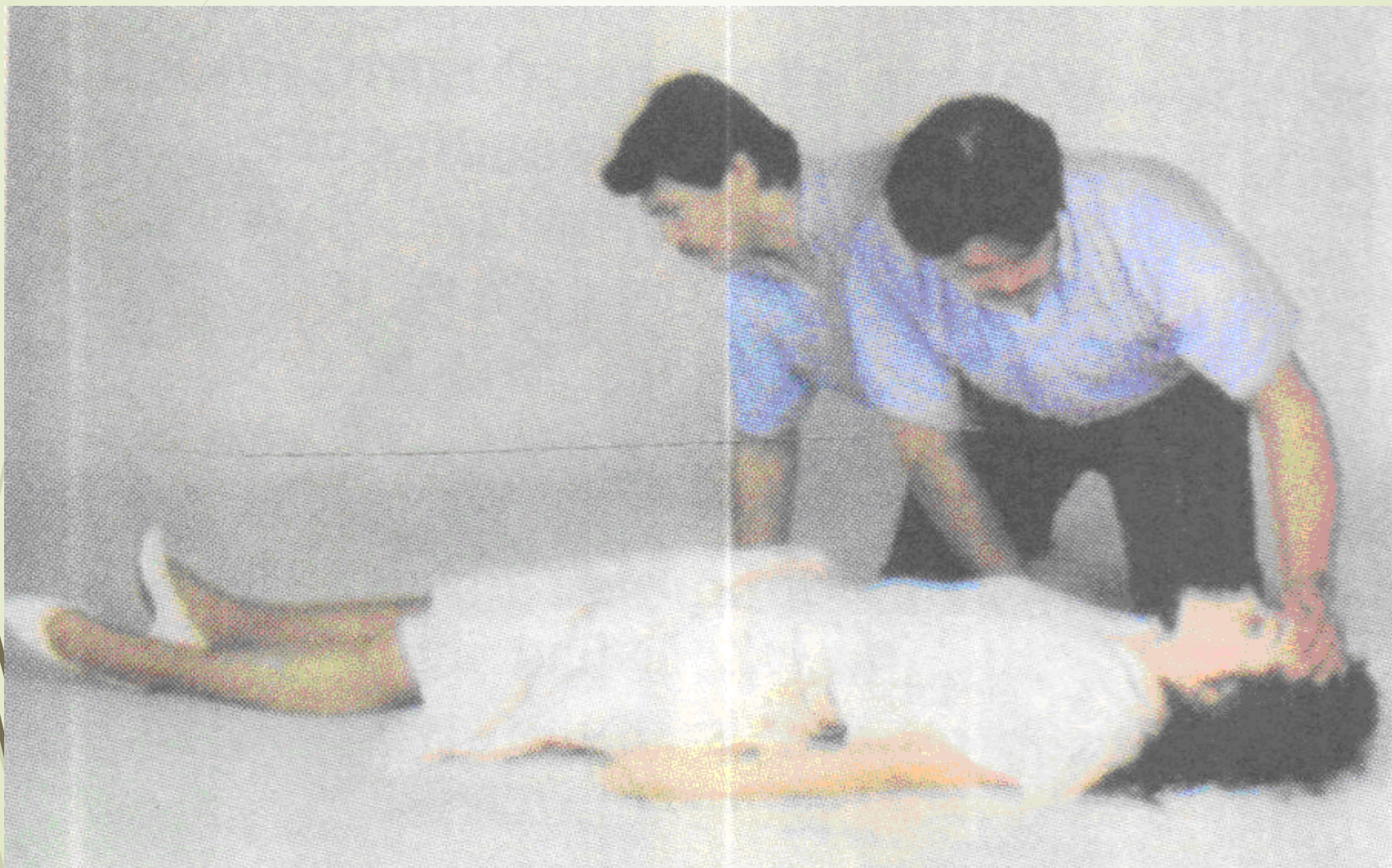

Томир ва юрак уришини текшириш

3.Тез тиббий ёрдамни чақириш.

4. Жабрланувчини иккиламчи кўздан кечириш ва тиббий ёрдам кўрсатишни бошлаш

Жароҳатлар

Кесилган

Юза

Чопилган

Чуқур

Йиртилган

Санчилган

Тишланган

Ўқотар қурол

таъсиридан олинган

Қон кетишида биринчи тиббий ёрдам

Қон кетиш турлари:

Капилляр

Веноз

Артериал

Аралаш

Ички

Ташқи

Тўқима орасига
(паренхиматоз)

Бирламчи.

Иккиламчи

1. Венадан қон кетиши

- қоннинг нисбатан секин чиқиши
- қоннинг тўқ ранглилиги

2. Артериядан қон кетиши:

- тез ва кўп қон оқиши,
қоннинг отилиб
чиқиши;
- жароҳатланган жойда
оғриқнинг
кучлилиги;
- беҳоллик;
 - қоннинг оч қизил
рангли бўлиши

Қон кетишида биринчи ёрдам

➤ Жароҳатни босиб турувчи боғлам қўйиб сиқиб боғлаш

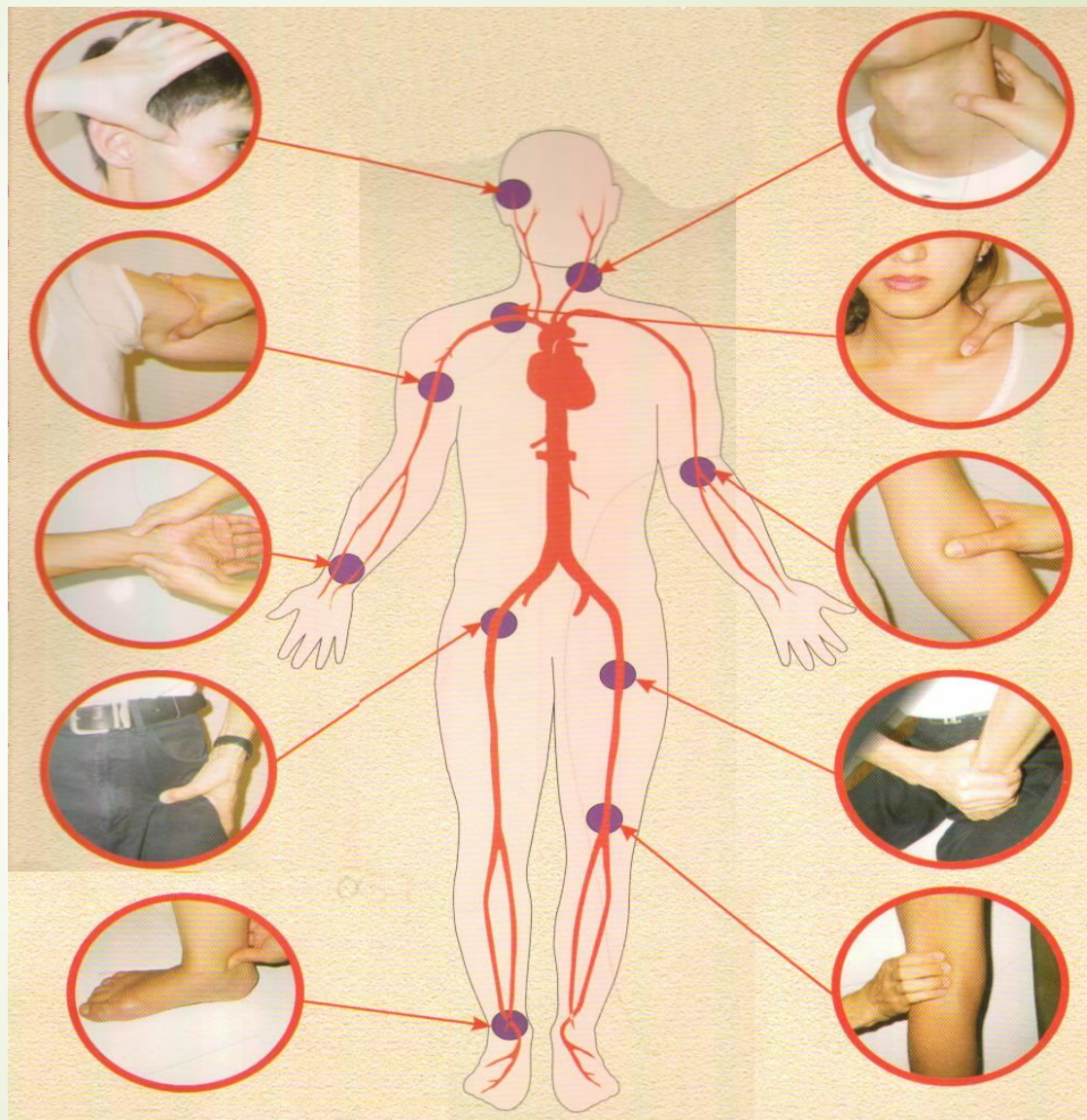
Қон кетишида биринчи ёрдам

- Шикастланган қўл ёки оёқни баланд кўтариш
- Жабрланувчини орқаси билан ётқизиш

Қон кетишида биринчи ёрдам

- Артериал қон томирини босиб қонни тўхтатиш
- Шокка қарши чора қўллаш

Боғлам (жгут) қўйиш

Боғлам жароҳатдан 5 см юқоридан қўйилади

Боғлам сифатида арқон ўрнига газламадан фойдаланилади

- Боғламни бир марта бойлаб устидан қаттиқ жисм қўйиб иккинчи марта боғланади
- Боғлам қўйилган вақт ёзиб қўйилади

Ички қон кетиши

- Терининг қонталашиб қолиши
- Зарарланган жойнинг оғриб шишиши ва қаттиқ бўлиши.
- Жабрланувчининг безовталаниши
- Томирнинг тез лекин суст уриши
- Нафас олишнинг тезлашиши
- Тери ранги ўчиб ушлаганда совуқ ва терчил бўлиши
- Кўнгил айнаши ёки қайт қилиш
- Қондириб бўлмайдиган ташналик ҳисси
- Оғиз, бурун ва ҳоказолардан қон оқиши

Қорин бўшлиғи аъзоларидан қон кетиши

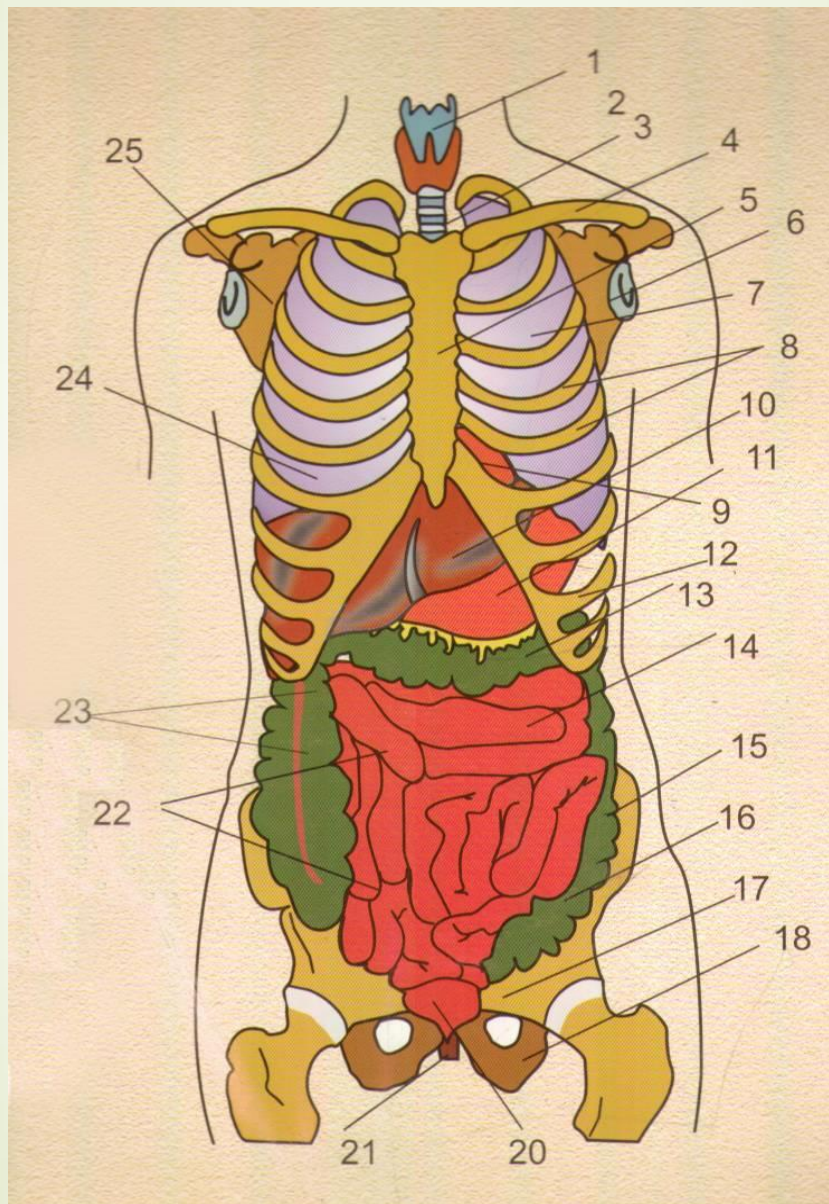
Жабрланувчини эҳтиётлик билан орқасига ётқизиш

- Жароҳат атрофидаги кийимни ечиш
- Жароҳатга намланган латта боғлаш
- Жароҳатни босмаслик
- Ташқарига чиқиб қолган аъзоларни ичкарига жойламаслик

Кўкрак қафасининг тешилиши

- Қийналиб нафас олиш ва огриқ
- Жароҳатдан қон оқиши
- Нафас олганда жароҳатдан сўриш каби товуш чиқиши
- Кўкрак қафасининг деформацияси
- Қон туфлаш
- Лабларнинг кўкариши

Ички аъзолардан қон кетиши

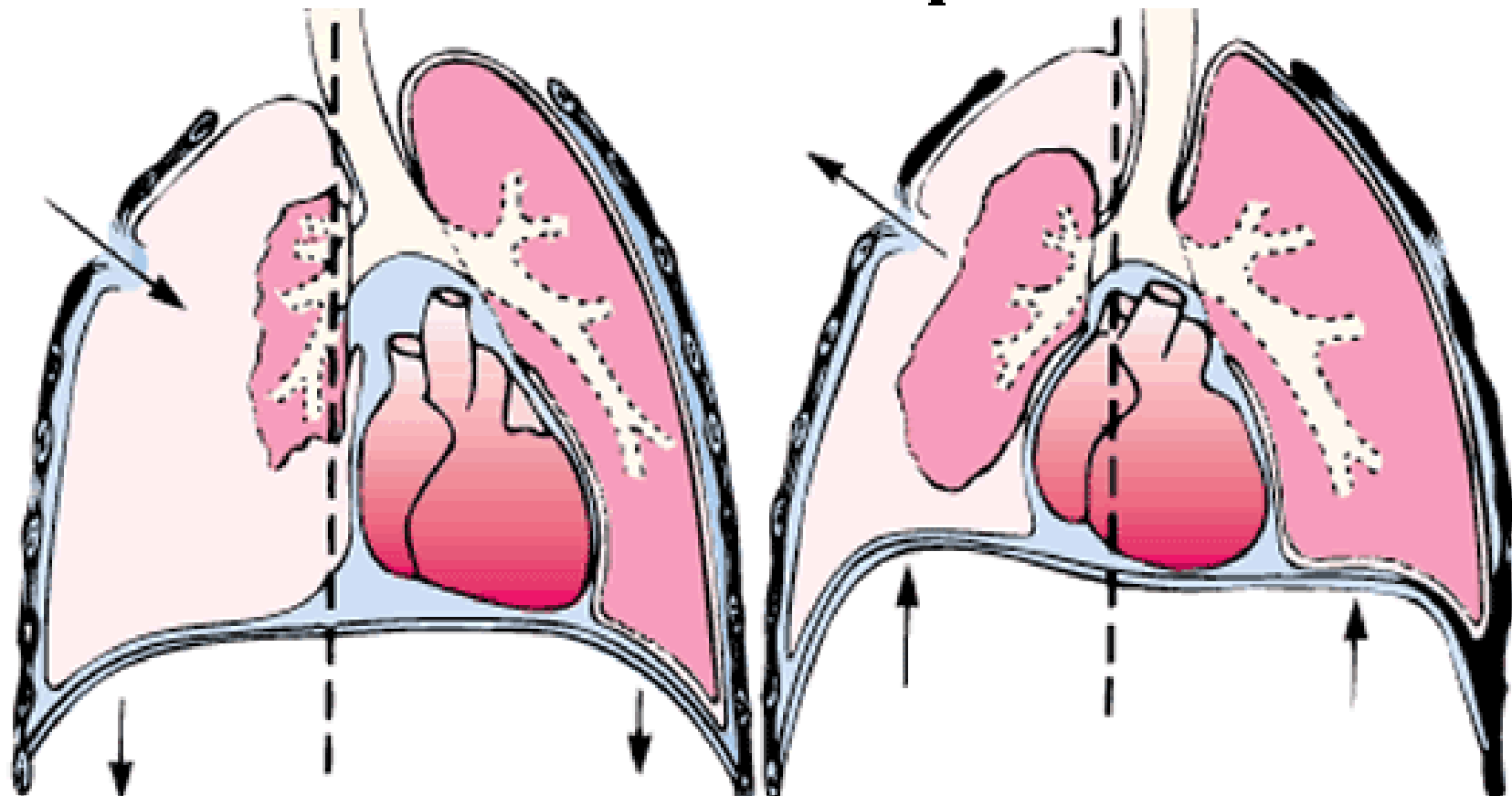

Санчилган жароҳатда биринчи ёрдам

Ўпка тешилиши. Пневмоторакс

Очик пневмоторакс

Нафас олиш

Нафас чиқариш

Кўкрак қафаси жароҳатида биринчи ёрдам

Жабрланувчидан чуқур нафас олишни сўраш

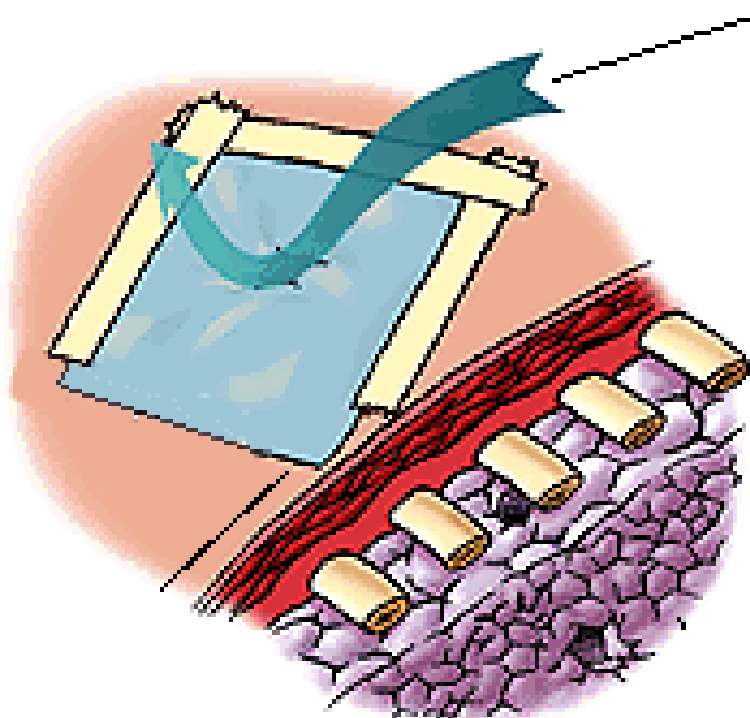
- Жароҳатни ҳаво ўтказмайдиган боғлам билан ёпиш
- Боғлам атрофини лейкопластир билан маҳкамлаб, бир чеккасини очиқ қолдириш
- Жароҳатнинг қарама-қарши томонини назоратдан ўтказиш

Шок ҳолати

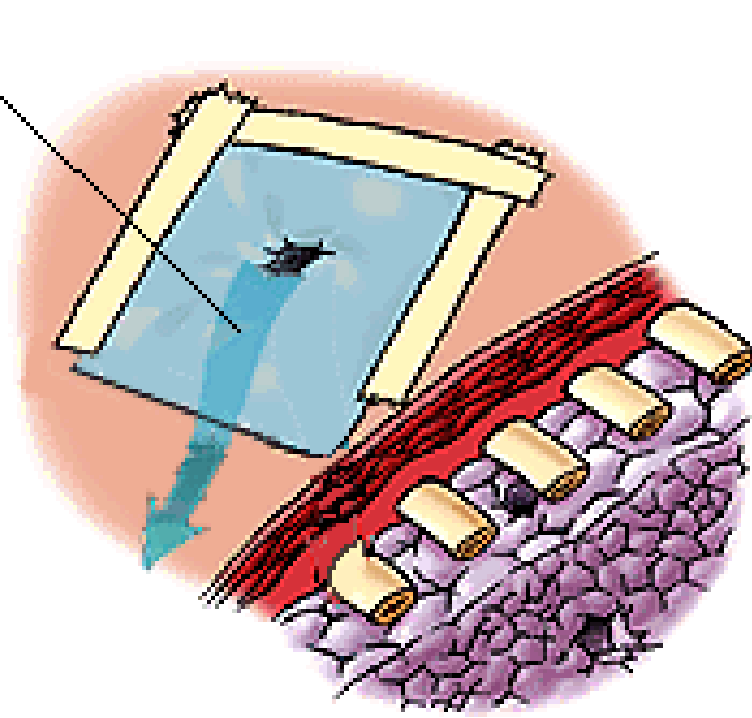
- Терининг ранги ўчиб совиб кетиши ва нам бўлиши
- Беҳоллик
- Безовталиқ
- Оғиз қуриши, ташналиқ
- Нафас олишнинг тезлашиши
- Миянинг чалғиши
- Ҳушсизлик

Ўпка тешилганда биринчи ёрдам

Хаво

Нафас олиш

Нафас чиқариш

Шок ҳолатида биринчи ёрдам

Жабрланувчини орқаси билан
ётқизиш ва тана ҳароратини
сақлаш

- Оёқни 30 см. юқорига кўтариш
- Сабабига қарши курашиш
- Жабрланувчига тасал-ли бериш

Шок ҳолатида биринчи ёрдам

Бош ва умуртқа поғонасининг шикастланиши

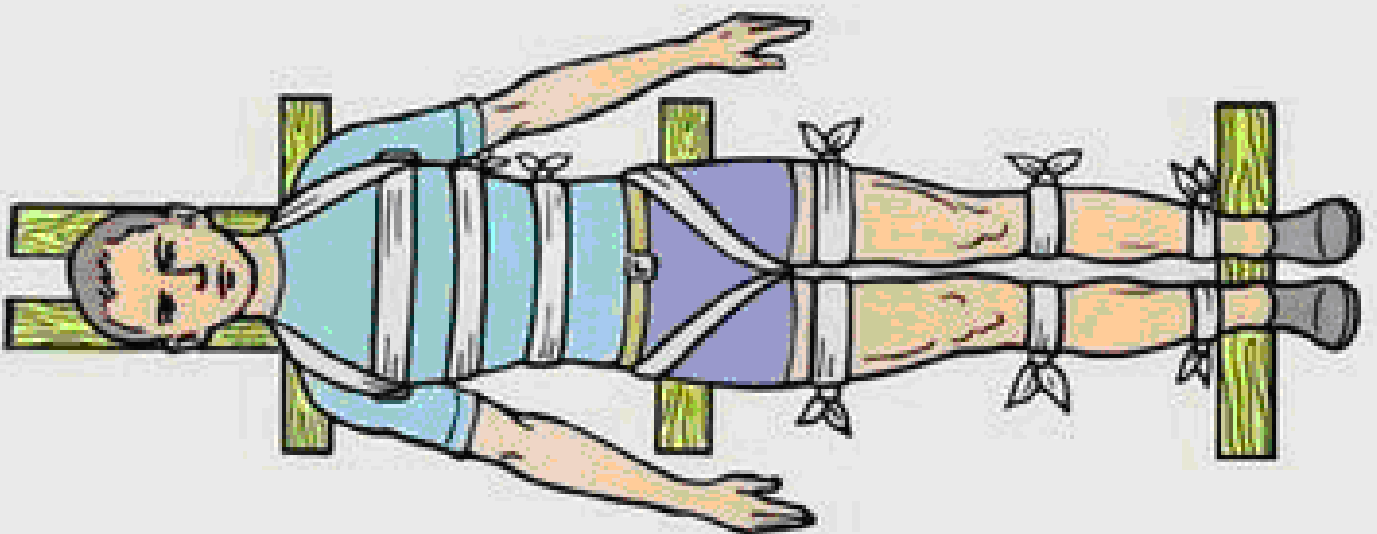
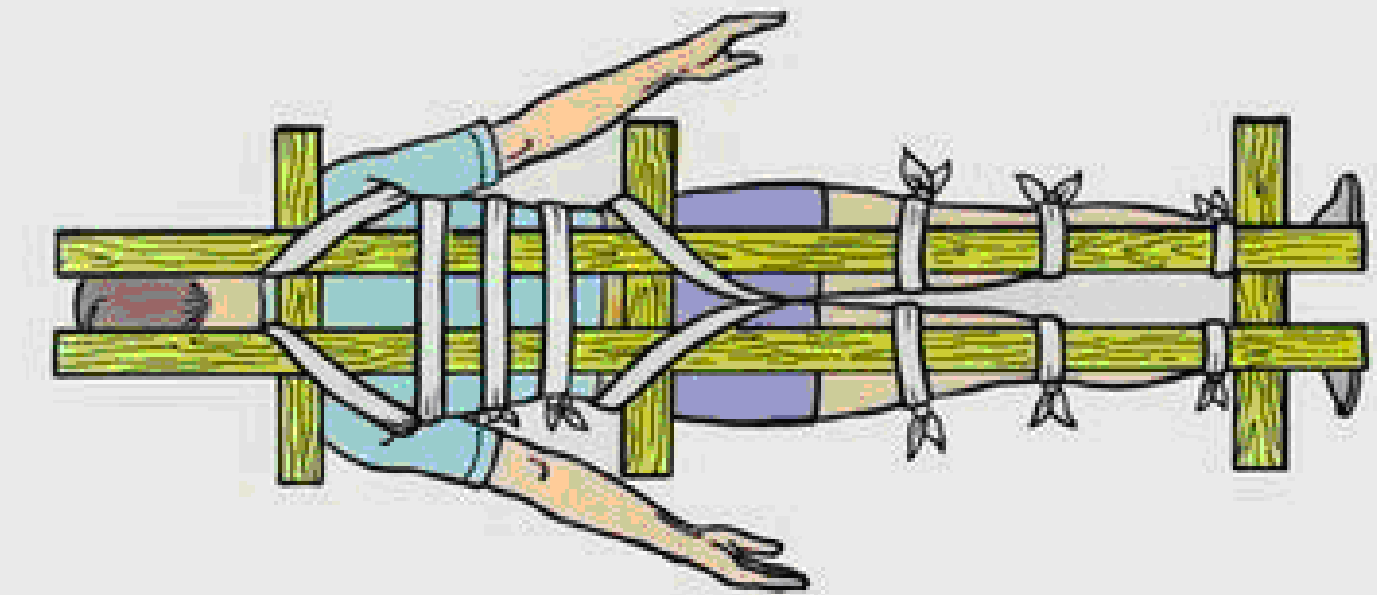
- Хуш даражасининг ўзгариши: уйку босиши, мия чалғиши, хушдан кетиш
- Бош ва бўйинда оғрик
- Қўл ва оёқ бармоқларининг санчиб оғриши ёки ишламай қолиши
- Тана бирор қисмининг ҳаракатсиз бўлиб қолиши
- Бошда ёки умуртқа поғонасида ғайриоддий ғадир-будирлар пайдо бўлиши
- Қулоқ ёки бурундан қон ёки орқа мия суюқлиги оқиши
- Бош ёки бўйиндан қон кетиши
- Тортишиш
- Нафас қийинлашиши
- Кўришнинг ёмонлашиши
- Кўнгил айланиш ёки қайт қилиш
- Бошнинг бир текис оғриши
- Кўз қорачиқларининг бир хил эмаслиги
- Мувозанатнинг йўқолиши
- Бошда кўз ва қулоқлар атрофида кўкаришларнинг пайдо бўлиши

Бош ва умуртқа поғонаси шикастланишида биринчи ёрдам

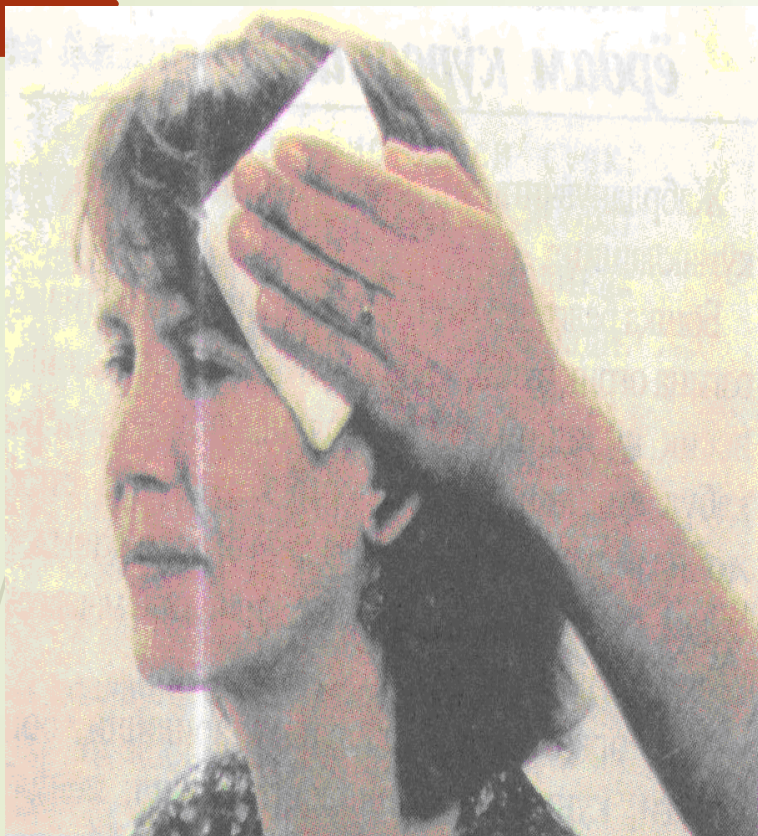
- Бош ва умуртқа поғонасини қўзғалмас ҳолатга келтириш
- Нафас йўлларини ҳаво ўтадиган ҳолатда тутиб туриш
- Ҳушини ва нафасини кузатиш
- Зарурат бўлса қон кетишларни тўхтатиш
- Нормал тана ҳароратини сақлаш

Бош мия чайқалиши

- Кўз хиралашиб, мувозанатнинг бузилиши
- Қисқа муддатга хотиранинг йўқолиши
- Кўнгил айланиши ёки қайт қилиш
- Қорачиқнинг бир хил катталиқда эмаслиги
- Уйқу тортиши
- Ҳушсизлик

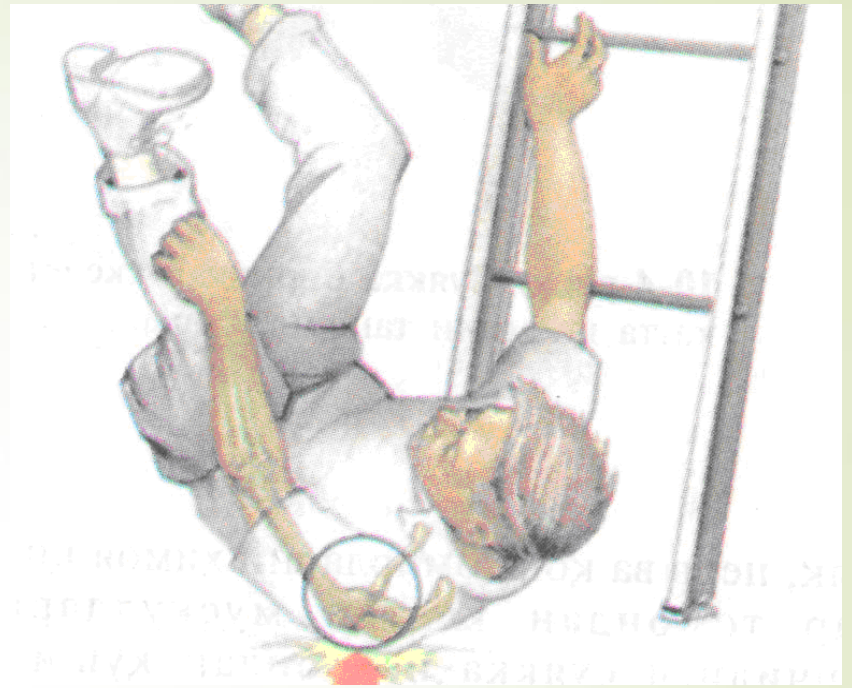
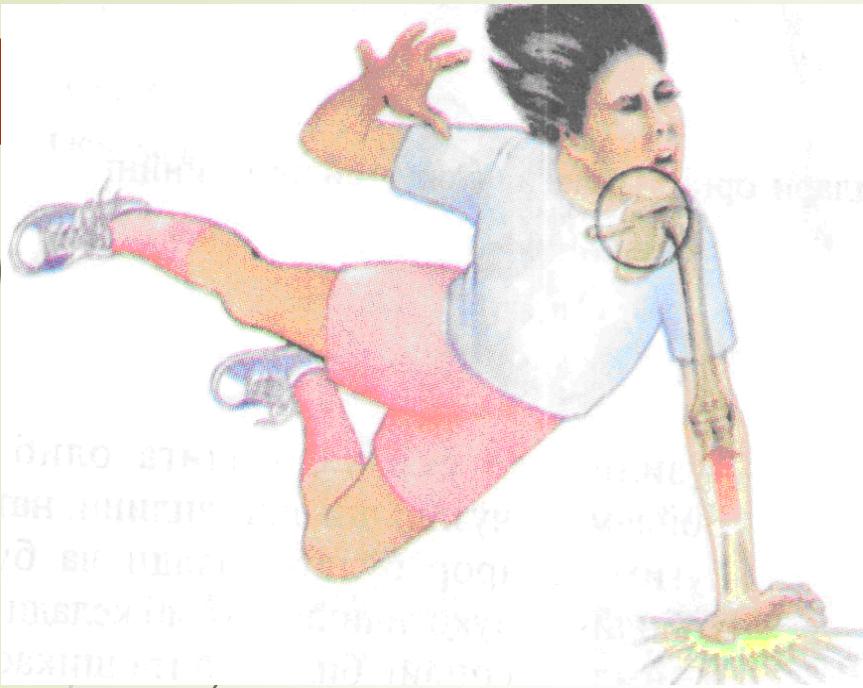
Бош мия чайқалишида биринчи ёрдам

- Бош ва умуртқа поғонаси шикастлангандаги каби ёрдам кўрсатилади.

Таянч-ҳаракат аппарати шикастланишининг белги ва аломатлари

- Оғрик ва шиш
- Одатдаги ҳаракатларни бажара олмаслик
- Тери рангининг ўзгариши
- Шакл бузилиши — деформация
- Ташқи қон кетиши
- Шикастланган пайтда қисирлаган товушнинг эшитилиши

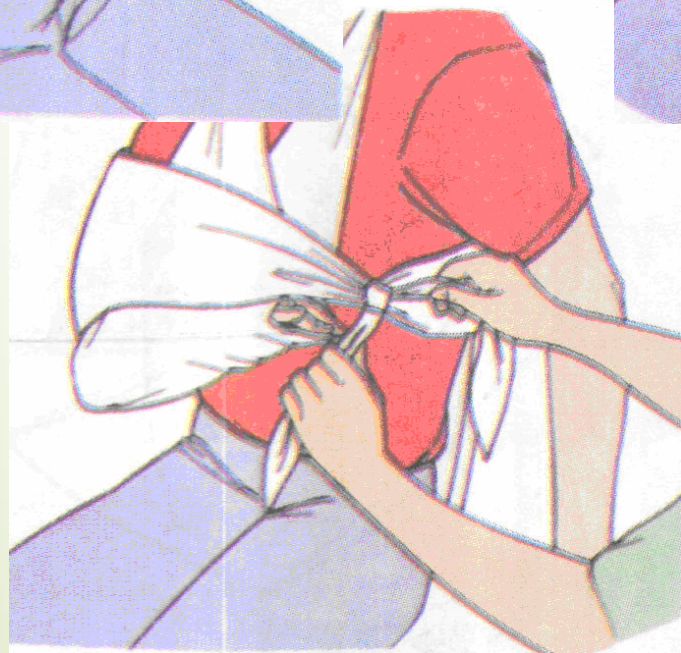
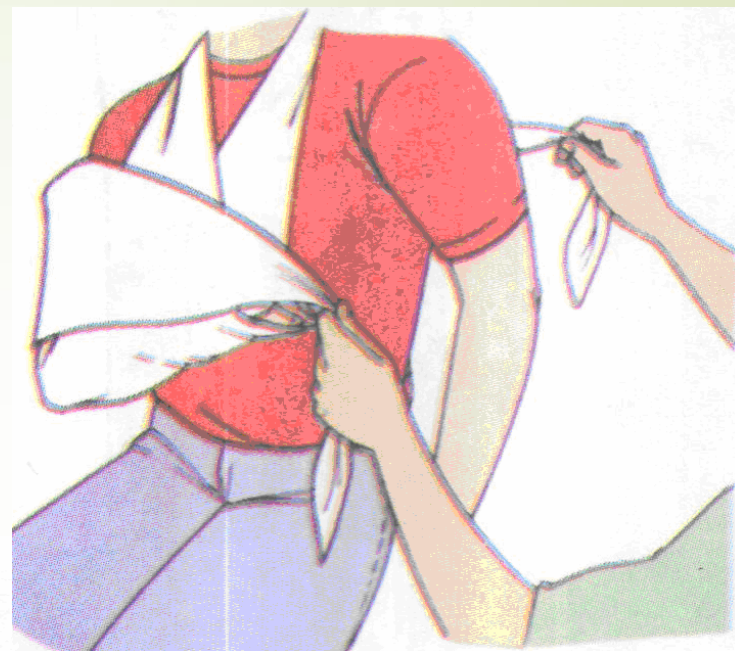
Таянч-ҳаракат аппарати шикастланганда биринчи ёрдам қоидалари

- Ҳаракатсизлантириш
- Совуқ нарса қўйиш
- Шикастланган жойни бир оз кўтариб қўйиш
- Чиқиб турган суякни жойига солишга ҳаракат қилмаслик
- Аъзони тўғрилашга ҳаракат қилмаслик
- Жароҳатнинг паст ва юқорисидаги икки бўғиннинг ҳаракатсизлигини таъминлаш

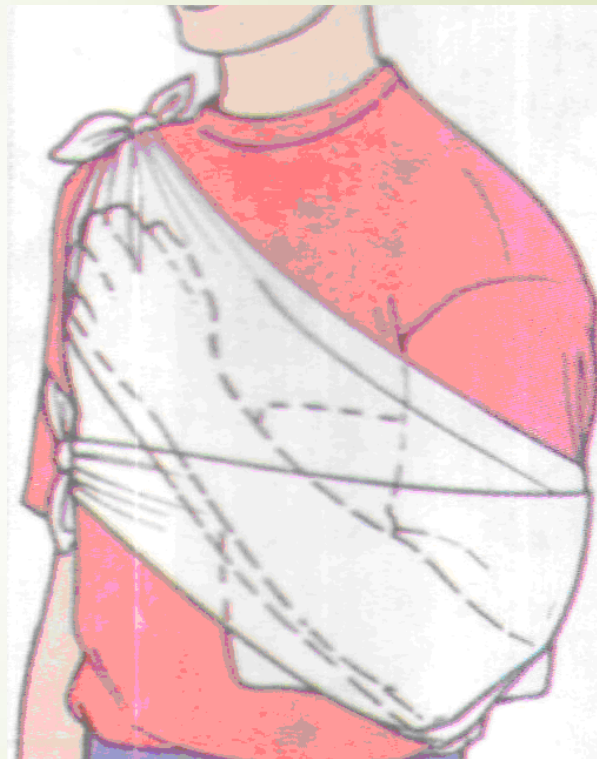
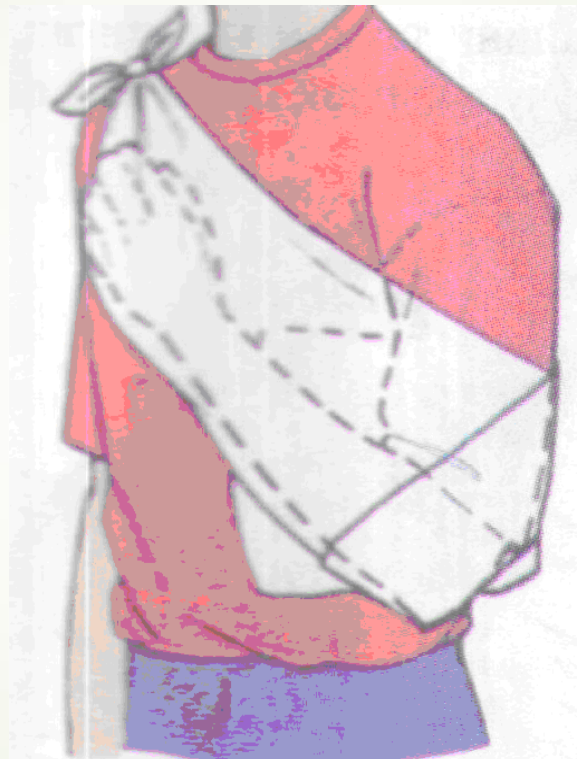
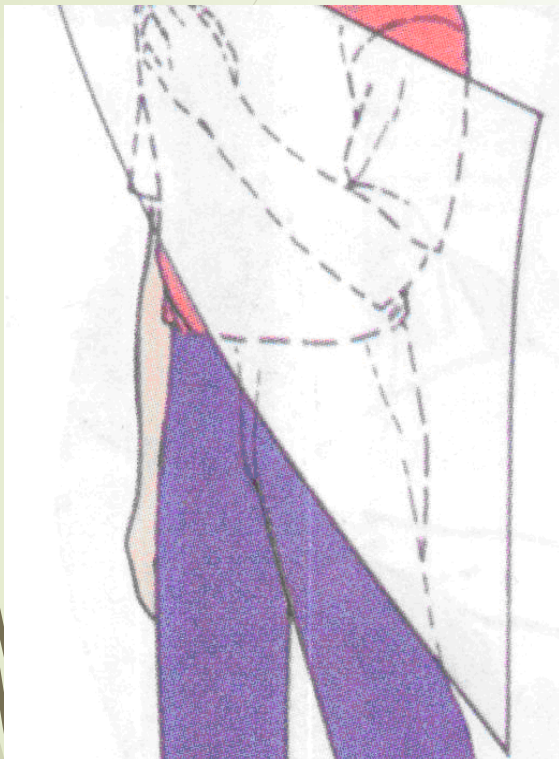
Бармоқлар шикастланганда биринчи ёрдам

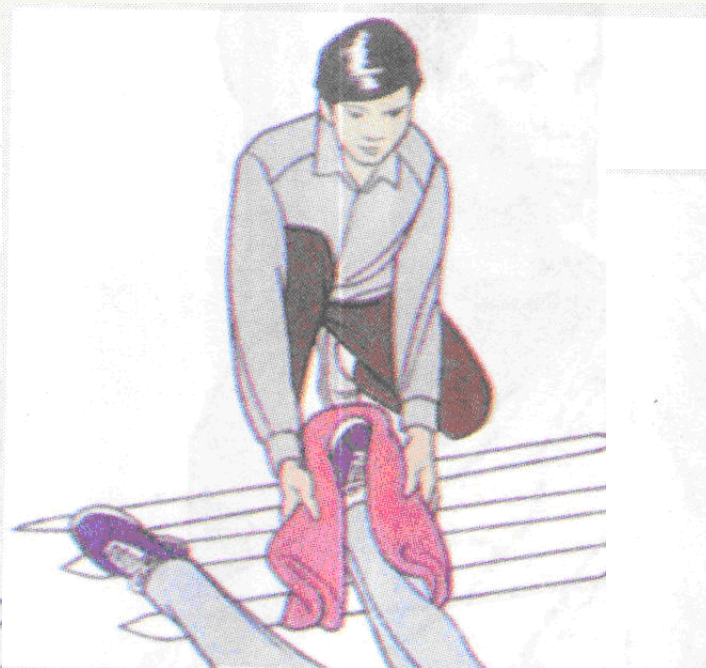
Билак шикастланганда

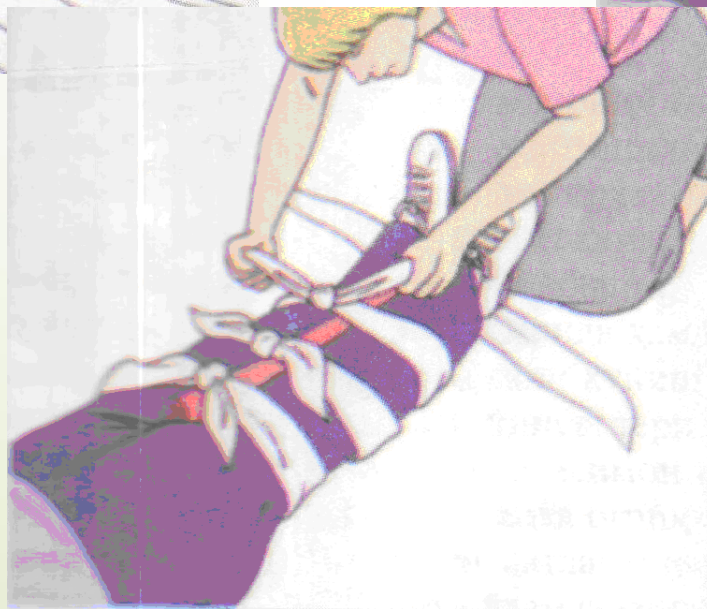
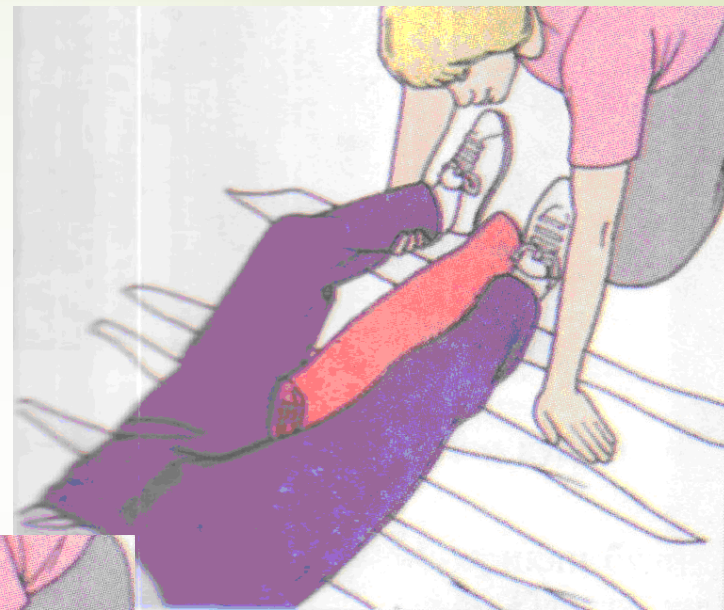
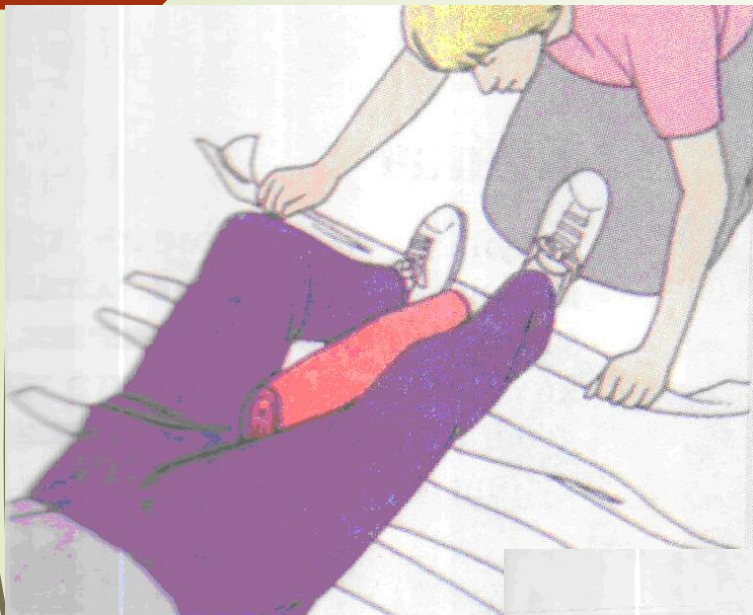
Ўмров суяги шикастланганда

Болдир-панжа бўғими шикастланганда

Болдир шикастланганда

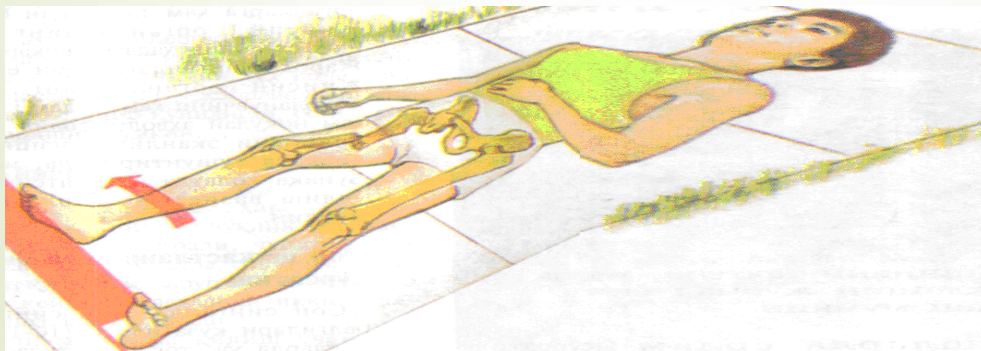
Тос суяги шикастланганда

Эзилган жароҳатда биринчи ёрдам кўрсатиш

- Жабрланувчини босиб турган жисмдан халос қилиш.
(Босилган жойдан юқорироқдан боғлам қўйилади)
- Қаттиқ қон кетишини тўхтатиш
- Шокка қарши чора кўриш
- Синган жойни ҳаракатсизлантириш

Эзилган жароҳат

Куйиш турлари

- Термик — иссиклик таъсирида
- Кимёвий — заҳарли моддалар таъсирида
- Электр токи таъсирида

Куйиш даражалари

- 1 даража — тери юза қисмининг куйиши — **қизариш, оғрик, шиш**
- 2 даража — тери ыатламининг куйиши — **қизариш, оғрик, шиш + сувли пуфакча**
- 3 даража — тери остки ыислари мускул ва суяклар куйиши — **тери-нинг кўмир сингари қорайиб қолиши**

1-2-даражали куйишда биринчи ёрдам

- Куйган жойни совутиш
- Куйган жойга муз босмаслик
- Пуфакчаларни ёрмаслик
- Ёрилган пуфакчаларни совунда ювиб тоза бинт билан боғлаш

3-даражали куйишда биринчи ёрдам

- Нафас йўли куймаганлигини текшириш
- Жароҳатни совутиш учун унга ҳўлланган сочиқ босиб устидан намлаб туриш
- Кўп жой куйган бўлса ҳамма жойни совутишга ҳаракат қилмаслик
- Куйган жойга ёпишган кийимни кўчирмаслик
- Жароҳатни ювмаслик

Кимёвий куйишда биринчи ёрдам

- Терини кимёвий моддадан тозалаш
- Камида 20 дақиқа совуқ сув билан ювиш
- Заҳарли модда теккан кийимларни ечиш
- Жабрланувчининг кўзини эътибордан қолдирмаслик. 20 дақ. давомида совуқ сув билан ювиш
- **Иссиқ уриши**
- Тана ҳароратининг 41 С гача кўтарилиш
- Тери ва шиллик қаватларнинг қуриб кетиши
- Тез ва юза нафас олиш
- Жиззакилик
- Ҳушдан кетиш

Иссиқ уришида биринчи ёрдам

Жабрланувчини салқин жойга кўчириш

- Совуқ нарса ичириб кийимларини ечиш
- Қўлтиқ ва чотларга совуқ компресс
- Баданга спирт суртмаслик
- Совуқ сувли ваннага туширмаслик

Совуқ уриши

- Титраш
- Ҳаракатнинг номувофиқлиги
- Тана ҳароратининг 35 С.дан паст бўлиши

Совуқ уришида биринчи ёрдам

Иссиқ жойга ўтказиш

- Қўлтиқ ва чот орасига иссиқ грелка қўйиш
- Иссиқ ичимлик ичириш
- Танани ҳаддан ташқари тез иситиб юбормаслик

Электр токи уриши

- I даража - мушаклар тортишиши
- II даража - мушаклар тортишиши+ ҳушдан кетиш
- III даража - ҳушдан кетиш ва юрак фаолияти ва нафас олиш тизимида бузилишлар
- IV даражали шикастланишда клиник ўлим ҳолати намоён бўлади.

Ток урганда биринчи ёрдам

- Жабрланувчини электр токи тасиридан озод қилиш
- Очик қўл билан жабрланувчи баданига тегмаслик
- Ҳушидан кетган ҳолларда сунъий нафас олдириш ва юракни массаж қилиш

Чўкканларга биринчи ёрдам

- Нафас йўлларида сувни чиқариш
- Сунъий нафас олдириш
- Юракни уқалаш
- Баданини иситиш чораларини кўриш

Заҳарланишлар

1. бўғувчи ЗМ –хлор ва фосфор бирик-малари, хлорпикрин, оксихлорид фосфор, фосген, гидразин, оксихлорид фосфор
2. умумий заҳарловчи – углерод оксид, синил кислота, динитрофенол, динитроортокрезол, этиленхлоргидрин, акролеин
3. бўғувчи ва умумий заҳарловчи – азот оксидлари, акрилонитрил, водороднинг олтингугуртли бирикмалари
- 4. асаб тизимига таъсир кўрсатувчи – этилен оксид, углероднинг олтингугуртли бирикмалари
- 5. бўғувчи ва асаб тизимига таъсир кўрсатувчи – аммиак, ацетонитрил, бромли метил, хлорли метил
- 6. моддалар алмашинувини издан чиқарувчи – диметил сульфат, диоксин, формальдегид

Заҳарланишларда биринчи ёрдам

- Заҳарнинг организмга тушишини тўх-татиш (газниқоб кийдириш, заҳарли ҳудуддан олиб чиқиш)
- Заҳар организмга тери ёки ташқи шиллик пардалар орқали кирган бўлса, уни кўп миқдордаги суюқлик – физиологик эритма, ичимлик содаси ёки лимон кислотаси қўшилган эритма билан ювиш
- Ошқозонни заҳардан тозалаш учун 0,25-0,5% ли ичимлик содаси эритмаси ёки калий перманганат (марганцовка)нинг ним пушти ранг ёки ош тузининг илиқ эритмаси (1 стакан сувга 2-4 чой қошиқ)дан – 4-6 стакан илиқ сув ичириб қусдириш
- Тухум оқсили, крахмал, кисел, 100 г ўсимлик ёғи ёки сут ичириш

Жабрланганларни кўчириш

